

Льет дождь. Я вижу сон: я взят
 Обратно в ад, где все в комплоте.
 И женщин в детстве мучат тети,
 А в браке дети теребят
 (= *pořád něco chtějí, nedají pokoj*; ale nepřenesený význam *mnou, žmoulat, popotahovat*, odtud třeba "tahat za sukni" apod.).
 Citát ze Solženicyna, který uvádí autorka
 hesla, nás ještě spíše utvrdí v tom, že rusky
 vlastně vůbec neumíme: Отвратительны
 вам эти наглые морды, эти глумные
 ухватки, это отребье двуногих... Slovo
otrebje, doložené už v Gennadijově bibli
 z r. 1499 v dodnes užívaném přeneseném
 významu "vyvrhelové", je v původním
 významu doloženo ze stsl. překladu Nového
 zákona "якоже отреби миру быхом"

(v českém překladu "jako smetl tohoto světa učiněni jsme"). Slovo souvisí se stsl. slovesem *otrbiti* = *čistit* a existuje i v ruských dialektech jako *omepeba* = *pazdeř* v souvislosti se zpracováním lnu nebo konopí.

V uvádění zajímavých příkladů by bylo možné pokračovat, domnívám se však, že čtenář si již představu o knižce udělat umí. Na závěr pouze znovu konstatuji, že vzhledem k dobře zpracovaným heslům by publikaci prospěla větší péče věnovaná jen zdánlivě formálním záležitostem, jako je zdůvodnění kritérií jejich výběru, rejstřík zkoumaných slov, přehled literatury, uvedení recenzentů apod.

Zdenka Trösterová

Мова ділових паперів. Навчальний посібник. Л. П. Паламар, Г. М. Кацавець. Київ, вид-во «Либідь», 192 с.

Два роки тому в усіх вищих навчальних закладах України введено курс «Ділове мовлення», спрямований не тільки на поліпшення грамотності студентів, а й на підняття їхньої загальної культури і зокрема мовленнєвої. Запровадження названого курсу цілком закономірне і зумовлене потребами сьогоденного життя, процесом українського Державотворення (зрослий інтерес до української мови, помітне розширення сфер її використання, заповнення нею тих сфер комунікації, які раніше були зайняті російською мовою та ін.).

Згадана книжка затверджена Міністерством освіти України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Складається з 21 занять, що побудовані за спільною схемою: перша частина кожного може бути використана для бесіди, лекції або семінару; граматична тема (із скеруванням на загальну, зазначену у назві

посібника), рекомендації та поради щодо підготовки того чи іншого документу, лексичний та стилістичний матеріал під рубрикою «Зверніть увагу» та ін. Книга спрямована не лише на засвоєння граматичних правил, лексичних одиниць, синтаксичних моделей, що вживаються тільки в діловому спілкуванні; автори реалізували свою мету в інший спосіб: завдяки різним формам пропонованих завдань, міні-текстам, граматичним коментарям і порадам можна не тільки вивчити основні правописні норми української мови, а й поглибити свої знання з практичної граматики, засвоїти українські літературні норми на лексичному та граматичному рівнях, опанувати найрізноманітніші комунікативні ситуації. Навчальний посібник включає найважливіші й найскладніші питання орфографії та орфографії української мови (чергування звуків, спрощення, використання апострофу, правопис подвоє-

них приголосних, прізвищ, імен та по батьковій тощо).

Враховуючи двомовність значної частини населення України, автори звертають увагу на специфіку української та російської мов у галузі орфоєпії (зокрема, акцентуації), лексичної семантики, орфографічної практики та ін. Необхідно віддати належне і логіці викладу матеріалу.

Значна увага приділяється складним випадкам перекладу з російської на українську слів та словосполучень, хоча не завжди зрозуміло, за яким принципом провадився відбір лексичних одиниць для цих списків/зіставлень. Взяти хоча б такі: *праздно жити*, *звоздь сезона*, *изысканная одежда* (ажур, манери), *капризная поезда* (ребенок) тощо. Цілком зрозуміло, що навіть такі дві близькосторіднені мови як російська та українська матимуть значну кількість розбіжностей у лексичному складі; ще більше їх буде, коли йтиметься про сполучуваність слів при перекладі полісемічних номенів, але ж основною метою посібника мусив би стати аналіз лексики ділового мовлення або ж нейтральної, що використовується у зазначеному аспекті спілкування.

На жаль, на завжди коректно дібрані приклади. Так, зокрема, ілюструючи

1) чергування фонем О, Е (у відкритих складах) із І (у закритих) подані *радість - радості - радість* (без пояснень два останні приклади вступають у протиріччя до вищезгаданої тези), с. 8;

2) характеризуючи основні групи термінологічної лексики, автори у рубрику *морська термінологія* віднесли слово *капітан*, хоча воно, на наш погляд, скоріш належить до *військової термінології взагалі*, с. 52;

3) слово *інспектор* аж ніяк не відповідає правилу, що має бути проілюстроване, с. 19;

4) мабуть, не варто відносити слова *виключно* і *винятково* до паронімів, с. 28;

5) приклад, наведений на с. 36, не відповідає правилу, адже коли йдеться про звертання, то необхідно написати: *Пане директоре Серейчук* (про що самі автори зазначають на с. 39). Приклад можна було б використати в іншому випадку - у заяві, але й там варто написати не *Директору пану Серейчуку*, а чергуючи варіанти закінчень: *Директору панові Серейчуку* або *Директорові пану Серейчукові*. Це ж зауваження стосується і с. 134 (Головному отаману пану Євгену Петренку).

Не зовсім вдало сформульовано дві перших позиції параграфу «Деякі складні випадки відмінювання прізвищ» (с. 32-33):

1) навіть кілька разів перечитавши текст («у сучасній українській мові нормативними слід вважати *обидва* варіанти відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ/підкреслення наше - Г. М./), неможливо зрозуміти, про які *обидва* варіанти йдеться (приклад, що наводиться, на жаль, не прояснює ситуації, а ще більш її ускладнює, тому що відмінюються жіноче прізвище *Макарова* (*Людмила*) та чоловіче - *Макаров* (*Руслан*));

2) аж ніяк не «аналогічно відмінюються і прізвища типу: *Дмитришин, Ковалишин, Іванішин...*». Адже самі автори про це говорять нижче. Про аналогію можна було б говорити, якщо б прізвища були відповідно: жіноче *Бондарівшина*, *Ковалівшина*, а чоловічі відповідно *Бондарішин*, *Дмитрішин*.

Наші зауваження в основному технічного характеру, їх легко врахувати, готуючи наступне (сподіваюсь - виправлене і доповнене) видання цього цікавого й потрібного посібника.

Г. Мironova